

ᠮᠣᠩᠭᠣᠯ ᠤᠯᠤᠰ
ᠭᠣᠪᠢ-ᠠᠯᠲᠠᠢ ᠠᠶᠢᠮᠦᠭᠢᠨ
ᠵᠠᠰᠠᠭ ᠳᠠᠷᠭᠠ

**МОНГОЛ УЛС
ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГА**

Говь-Алтай аймаг, Есөнбулаг сум, Жинст баг, 82093
Утас: 7048-4004, Факс: 7048-3360

2023.05.19 № 1/847

танай _____-ны № _____ -т

**МОНГОЛ УЛСЫН САЙД, ЗАСГИЙН
ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗРЫН ДАРГА,
ХҮНИЙ ЭРХИЙН ХАНГАХ ҮНДЭСНИЙ
ХОРООНЫ ДАРГА Д.АМАРБАЯСГАЛАН
ТАНАА**

Хүний эрхийг хангах Үндэсний хорооны
2023 оны 01 дүгээр тогтоолоор баталсан “Орон
нутаг дахь хүний эрхийн төлөв байдлыг тайлагнах,
илтгэх журам”-ын дагуу аймгийн Хүний эрхийн
төлөв байдлын тайлан хүргүүлээ.

Хавсралт ²⁵ хуудастай.

О.АМГАЛАНБААТАР

0305000441

Монгол Улсын Засгийн газрын
Хэрэг эрхлэх газар

Бичиг хэрэг

Огноо 2023.05.29

10 10

05027056-17

shohin

Аймгийн Засаг даргын 20²³ оны
05 дугаар сарын 19-ны өдрийн
1/847 дугаар албан бичгийн хавсралт

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАНГАХ ҮНДЭСНИЙ МЕХАНИЗМ

Хүний эрхийг хангах, хамгаалах чиглэлээр хууль тогтоомж, шийдвэр, үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангах чиглэлээр сум тус бүрд 7-9 хүний бүрэлдэхүүнтэй зөвлөл байгуулагдан үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд аймгийн Засаг даргын захирамжаар 9 хүний бүрэлдэхүүнтэй Хүний эрхийг хамгаалах зөвлөлийг Засаг даргын дэргэд байгуулан ажиллуулж байна.

Орон нутгийн хэмжээнд хүний эрхийг хамгаалах, хангахын тулд Монгол Улсын урт, дунд хугацааны бодлогын баримт бичигтэй уялдуулан бодлого төлөвлөлтийг статистик, дүн шинжилгээ, судалгаанд тулгуурлан жендерийн тэгш оролцоотой байх бүх насны иргэд үр нөлөөг нь тэгш шударга хүртэх байдлаар аймгийг 2021-2024 онд хөгжүүлэх 5 жилийн үндсэн чиглэл, аймгийн Засаг даргын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг тус тус боловсруулж батлуулан, хэрэгжүүлж байна. Эдгээр аймгийн дунд хугацааны бодлогын баримт бичгүүдэд тусгайлан хүний эрхийг хангах тогтолцоог бүрдүүлэх зорилго, зорилтыг дэвшүүлж, хэрэгжүүлэхэд тогтвортой, оновчтой, үр өгөөжтэй хөрөнгө оруулалт, бүх түвшний түншлэл хамтын ажиллагааг чухалчлан төрийн хариуцлагыг сайжруулахад анхааран ажиллаж байгаа бөгөөд сумдын бодлого, шийдвэрт мөн адил баримталж байна.

Түүнчлэн орон нутаг болоод байгууллагын бодлого, шийдвэр бүрт хүний эрхийг дээдлэх зарчмыг тууштай баримтлахын зэрэгцээ, бодлого, шийдвэрийг хэрэгжүүлэхдээ хувь хүн, айл өрхийн амьдралын нөхцөл байдлыг өөрчлөх, эдийн засаг, нийгмийн үндсэн хөшүүрэг, арга хэмжээг тодорхойлон хэрэгжүүлж байна.

Хүний эрхийн үндэсний комисс болон бусад холбогдох газраас гаргасан зөвлөмж, шийдвэрийн хэрэгжилтийг тухай бүр орон нутагт зохион байгуулж, холбогдох байгууллага, сумдад чиглэл өгөн ажиллаж байна. Орон нутагт хүний эрхийг хангах механизмыг бүрдүүлэхэд хүний эрхийн талаарх ойлголтыг өгөх асуудал маш чухал байгаа бөгөөд хүний эрхийн талаар мэдлэг олгох сургалт,

сурталчилгааны ажлын хүрээнд “Хүний эрхийн нээлттэй өдөрлөг”-ийг 3 удаа зохион байгуулж, холбогдох хууль, тогтоомжийг сурталчлан, хууль зүйн зөвлөгөө өгөх ажлыг хийгээд байна.

Аймаг, сумдын удирдлагын түвшинд болон төрийн байгууллагын түвшинд гарч байгаа захиргааны шийдвэрүүдийг хуульд заасан хүний эрхийг хангах, хамгаалахад чиглүүлэн ажиллаж байгаа бөгөөд тухайлбал иргэдийн идэвхтэй дасгал хөдөлгөөнөөр хичээллэж, эрүүл мэндээ хамгаалах эрхийг хангах зорилгоор аймаг, сумын Засаг даргын захирамжаар ерөнхий боловсролын сургуулиудын спорт заалыг нээлттэй байлгах шийдвэрийг гарган хэрэгжүүлж байна. Түүнчлэн эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэг, үзлэг шинжилгээг мэргэжлийн байгууллагатай хамтран зохион байгуулж, эрүүл мэндийн салбарын үйлчилгээний хүртээмж, чанарыг сайжруулан ажиллаж байна.

Иргэдийн үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, тэдний дуу хоолойг сонсох зорилгоор улирал тутамд сум, орон нутгуудад ажиллан Засгийн газрын болон аймгийн бодлого, шийдвэрийн хэрэгжилт, цаашид хэрэгжүүлэх ажил арга хэмжээг танилцуулж, иргэдтэй уулзан, санал солилцож, тулгамдсан асуудлуудыг шат дараатай шийдвэрлэж байна.

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын цахим хуудас, орон нутгийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан аймаг орон нутгийн түвшинд хийж, хэрэгжүүлж байгаа ажлын талаарх мэдээллийг иргэдэд тухай бүр хүргэхийн сацуу тэдний санал хүсэлтийг хүлээн авах тогтолцоог бий болгон иргэний санал хүсэлт, өргөдөл гомдол гаргах эрхийг ханган ажиллаж байна.

Аймгийн хэмжээнд “Хүний эрх ба үндсэн хууль”, “Хөдөлмөрлөх эрхийн зарим асуудал”, “Хүний эрхийн үндсэн ойлголт”, “Гэр бүлийн хүчирхийлэл”, “Хүний эрхэд суурилсан хандлага ба төр-иргэний харилцаа”, “Хүний эрхэд суурилсан хандлага”, “Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд өргөдөл, гомдол гаргах эрх”, “Хүний эрхэд суурилсан хандлага ба төрийн үйлчилгээ”, “Эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ авах эрх”, “Хөдөлмөрлөх эрх”, “Тодорхой бүлгийн эрх”, “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрх”, “Мэдээллийн ил тод байдал ба мэдэх эрх”, “Хүний эрхийн ерөнхий ойлголт, зарчмууд, “Жендер ба хүний эрх” зэрэг сэдвийн хүрээнд 21 удаагийн зорилтот түвшний сургалтыг зохион байгуулж, 15,500 хүнийг хамруулсан байна. Түүнчлэн жил бүр Олон улсын хүний эрхийг хамгаалах өдрийг аймгийн хэмжээнд тэмдэглэн өнгөрүүлж, тус өдрийн хүрээнд нээлттэй хаалганы өдөр, гар зургийн уралдаан, дэвжээ, сургалт, хэлэлцүүлэг зэрэг олон талт арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн.

Жил бүр Монголын Хуульчдын холбоо, холбогдох төрийн захиргааны байгууллагууд хамтран иргэдэд үнэ төлбөргүй хууль зүйн зөвлөгөө, үйлчилгээ үзүүлэх “Хуульчийн Про Боно өдөрлөг”-ийг зохион байгуулж байгаа бөгөөд тус онд өдөрлөгийн хүрээнд 1316 иргэнд хууль зүйн зөвлөгөө үйлчилгээг үзүүлсэн. Үүнээс гадна 2022-2023 онд Говь-Алтай аймгийн Засаг даргын Тамгын газар нь нийт 3,840 иргэний гомдол мэдээллийг хүлээн авч холбогдох хууль, журмын дагуу шийдвэрлэн, 5,000 иргэнд хууль зүйн үйлчилгээг үзүүллээ. Ингэснээрээ төлбөрийн чадваргүй иргэдийн өмгөөллийн үйлчилгээ зөвлөгөө авах эрх хангагдаж байна.

Ажилтан, албан хаагчдыг ажлын байрны дарамтаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор Хөдөлмөрийн дотоод журамд албан хаагчдын сахилга хариуцлага, нийгмийн баталгааг хангах, ажлын байран дахь бүх хэлбэрийн хууль бус дарамт шахалт, ялгавартай хандах үйлдлийг таслан зогсоож, эерэг уур амьсгалтай, сэтгэл зүйн дарамтгүй ажиллах орчныг бүрдүүлэх заалтуудыг холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн тусгуулан ажиллаж байна.

Иргэний амар тайван аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгын хүрээнд гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх жилийн ажлын төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд эхний 4 сарын байдлаар гэмт хэргийн гаралтыг өмнөх оны мөн үеэс 25.7 хувиар бууруулсан үзүүлэлттэй байна.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ХҮНИЙ СУУРЬ ЭРХИЙГ ХАНГАСАН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр: Хүүхэд залуучуудын оролцоо, эрхийг хангах үүднээс тэдэнд ээлтэй, нээлттэй хөгжих орчин бүрдүүлж, дугуйлан сургалт явуулах тоног төхөөрөмжийг шийдвэрлэж дугуйлангийн 11 өрөө танхимыг тохижуулж, морин хуур, төгөлдөр хуур, бүжиг, шатар, англи хэл, фитнес, спининг зэрэг хүүхэд, залуучуудыг хөгжүүлэх дугуйлан сургалтуудыг хичээллүүлж байгаа бөгөөд жил ирэх тутам дугуйланд хамрагдагсдын тоо нэмэгдэж байна.

Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиудыг хэрэгжүүлж, олон нийтэд сурталчлан таниулах, хүүхдэд ээлтэй төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх зорилгоор хамтарсан баг, хүүхдийн төлөө зөвлөл, эцэг эхийн зөвлөл, Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх салбар зөвлөл, аймаг, сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын төлөөлөгч нарт жил бүр сургалт, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулж байна. Мөн хүүхдийн өмнө үүрэг хүлээгчдийн зөвлөгөөнийг 2 удаа, Эцэг эхийн зөвлөгөөнийг 2 удаа тус тус зохион байгуулж, 2022-2023 онд хүүхдэд чиглэсэн 136 удаагийн сургалт нөлөөллийн ажлыг хийж, давхардсан тоогоор 6,000 мянган хүүхдийг хамрууллаа.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийг дагаж гарсан 33 журмын хэрэгжилт, хамтарсан багийн өдөр тутмын үйл ажиллагаанд тэдгээр журмуудыг хэрхэн хэрэглэх талаар зөвлөн туслах ажлыг аймгийн хэмжээнд хэрэгжүүлж байна. Сум, багийн түвшинд ажиллаж буй хамтарсан багийн гишүүдийг чадавхжуулах, мэргэжил арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор "Хүүхэд хамгаалал ба Хамтарсан баг" сургалтыг Есөнбулаг сумын хамтарсан багийн 99 иргэнд зохион байгууллаа.

Гэр бүлийн хүчирхийлэл болон хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэл, гэр бүлийн орчинд хүүхдийн аюулгүй байдал, хараа хяналт, болзошгүй осол гэмтэл, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, цаг үеийн ажил, арга хэмжээтэй холбогдуулан 18 сум, 2 тосгоны "Хүүхдийн төлөө зөвлөл", "Хамтарсан баг", "Эцэг эхийн зөвлөл"-ийн 240 гишүүдийг хамруулсан цахим хурлыг 2 удаа зохион байгуулж, чиглэл өгч ажилласан.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын салбар комиссыг 9 удаа хуралдаж 92 хүүхдийн асуудлыг хэлэлцэж, шинээр 24 хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийг илрүүлэн байнгын асаргаа шаардлагатай болохыг тогтоон, 53 хүүхдийн байнгын асаргаа, 15 хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийн хугацааг тус тус сунгалаа. Сургууль, цэцэрлэгт явах боломжгүй хүнд хэлбэрийн өвчний оноштойгоор 12 хүүхэд байгаа бөгөөд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн тоо нэмэгдсээр байна. Хамгааллын хариу үйлчилгээнд 24 хүүхдийг хамруулж, "Нэгдүгээрт хүүхэд" хүүхэд хамгааллын явуулын үйлчилгээг 18 сум 2 тосгонд зохион байгууллаа.

Хүүхдэд гэр бүлээс гадна сургууль цэцэрлэгийн орчинд хүмүүжил олгох ажил хамгийн чухал байгаа бөгөөд "Хүүхэд хамгаалалд боловсролын салбарын удирдах ажилтнуудын манлайлал" сэдэвт сургалт, хэлэлцүүлгийг "Хүүхдийг эерэг аргаар хүмүүжүүлье" уриан дор зохион байгуулж боловсролын салбарын 60 хүнийг хамрууллаа.

Хүүхдийн оролцох эрхийг хангах, шийдвэр гаргах төвшинд хүүхэд үзэл бодол, дуу хоолойгоо хүргэх, мэдээлэл авах, эвлэлдэн нэгдэх эрхээ эдлэх боломжийг хангах, өөрийн эрх ашигт нөлөөлж байгаа аливаа асуудлаар санал бодлоо илэрхийлэх боломжийг олгох зорилгоор аймгийн Засаг даргын захирамжаар "Хүүхдээ сонсох өдөр" арга хэмжээг зохион байгуулж, Есөнбулаг сумын ерөнхий боловсролын 5 сургууль, Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төв, Анагаахын шинжлэх ухааны их сургуулийн дэргэдэх лицей сургуулиудаас төлөөлөл 68 сурагчийг хамрууллаа.

Хүүхдийг үер усны аюулаас сэргийлэх ажлын хүрээнд "Үер усны аюулаас үрсээ хамгаалъя" аяныг өрнүүлж, Алтай усан спорт чийрэгжүүлэлтийн төвд 75 хүүхдийг үнэ төлбөргүй усан сэлэлтийн сургалтад хамруулсан.

Есөнбулаг сумын багуудын эрсдэлт нөхцөл дэх өрхүүдэд хүнсний дэмжлэг, тусламж үзүүлэх, эрсдэлт нөхцөл дэх хүүхдийн амьдарч буй орчин нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор "Өрх бүрд хүнсний дэмжлэг" арга хэмжээг зохион байгуулж, 35 өрхийг хамруулан 7,000.0 сая төгрөгийг зарцууллаа.

Хүйтний улирлуудад сургууль, цэцэрлэгүүдийн судалгаа, мэдээллийн санд үндэслэн эрсдэлт нөхцөл дэх хүүхдүүдийг ханиад томуу тусах, даарах болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, хамгааллын хариу үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, кейс үйлчилгээнд хамрагдаж буй хүүхдүүдэд дулаан хувцасны дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх зорилгоор "Дулаан хувцас" арга хэмжээг зохион байгуулан, эрсдэлт нөхцөл дэх 108 хүүхдэд тусламж үзүүлсэн.

Үе тэнгийнхний дарамт, хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх сургалт нөлөөллийн үйл ажиллагааг дунд, ахлах ангийн 1,220 хүүхдэд, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээрх оролцоонд суурилсан өртөөчилсөн сургалтыг 1,600 хүүхдэд тус тус хийж, нийт 2,860 хүүхдийг хамруулсан байна.

Суурь судалгаан дээр тулгуурлан, өсвөр үеийнхэнд чиглэсэн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, сургалтыг Хүүхэд хамгааллын багуудтай хамтран зохион байгууллаа. Сургалтад 7-12-р ангийн 1,452 сурагч хамрагдсан бөгөөд сурагчид "Цахим болон бусад гэмт хэрэг зөрчил, зам тээврийн осол гэмтэл"-ийн талаар мэдээлэлтэй байсан хэдий ч гэмт хэрэг хэрхэн явагддаг, хэрхэн гэмт хэргийн хохирогч болдог талаар мэдээ мэдээлэл дутмаг байгаа нь сургалтын дүгнэлтээр гарсан. Иймд мэдээ, мэдээллийг түгээх ажлыг эрчимжүүлэн ажиллаж байна.

2023 оны 04 дүгээр сарын 17-оос 05 дугаар сарын 01-ний өдрүүдэд эцэг, эх, асран хамгаалагч нарт "Хүмүүжлийн эерэг арга" сэдэвт нөлөөллийн үйл ажиллагааг цахим хуудсаар дамжуулан зохион байгууллаа. Мөн ерөнхий боловсролын сургуулийн сэтгэл зүйчид бага бүлгийн эцэг эхчүүдэд "Хүмүүжлийн эерэг арга" сэдвээр сургалт зохион байгуулж, зөвлөмж зөвлөгөө, мэдээлэл өгөн, урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгууллаа.

Сургуулийн өмнөх боловсролын цэцэрлэгүүдийн Хүүхэд хамгааллын багууд урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр "Хүмүүжлийн эерэг арга", "Хүүхдийн насны болон хувийн онцлог", "Гэр бүлийн хурал", "Гэр бүлийн дүрэм", "Хүүхэд хамгаалал" сэдвүүдээр эцэг, эх, асран хамгаалагч нарт сургагч багш нартай хамтран сургалт зохион байгууллаа.

Хүүхэд хамгааллын багууд “Сургуулийн хүүхэд хамгаалал”-ын булан, “Хуулийн булан”, “Эрсдэл”-ийн булангуудыг байгуулан ажиллуулж байна. Тус булангуудаар дамжуулан “Хүүхэд хамгааллын тухай хууль”, “Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль” болон бусад хуулиудыг хүүхэд багачууд болон эцэг, эх, асран хамгаалагч нарт хүргэж, хүчирхийллийг эрт илрүүлэхийг зорьж байна. Мөн хүүхэд хамгааллын самбарт мэдээлэл хүлээн авах утасны дугаар бүхий мэдээллийг байршуулж, хүүхдүүдэд түгээж байна.

Хүүхэд хамгааллын багууд байгууллагын хүүхэд хамгааллын мэдээллийн самбарт мэдээлэл хүлээн авах утасны дугаар байршуулж, хүчирхийллийг илрүүлэх үйл ажиллагааг санаачлан ажиллаж байна. Гэр бүлийн гэмт хэрэг, зөрчлийг бууруулах чиглэлээр “Олон улсын гэр бүлийн өдөр”-ийг тохиолдуулан “Жаргалтай гэр бүл” арга хэмжээг зохион байгууллаа. Гэр бүлийн хүчирхийлэл зөрчилтэй болон эрсдэл өндөртэй өрхүүдэд хуваарийн дагуу хяналт тавьж ажиллалаа.

Монголын Морин Спорт Уяачдын холбоотой хамтран жил бүр тогтмол зохион байгуулдаг “Уяачдын зөвлөгөөн”-өөр уяачдад санал зөвлөмжийг өгч, унаач хүүхдийн хамгааллын бодлого үйл ажиллагааг хамтран хэрэгжүүлж байна.

Хурдан морь уралдаанч хүүхдийн аюулгүй байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалалтын хувцас бүрэн өмсүүлэх, уралдааны гарааны төхөөрөмжийн аюулгүй байдалд голлон анхаарч, уралдаанч хүүхдийн хамгаалалтын хувцас, морины хэрэгсэлд тавих шаардлага, уралдаанч хүүхдийн гэнэтийн ослын даатгалд хамруулсан байдал, уралдааны замын аюулгүй байдал тухай бүр хяналт тавин ажиллаж байна. Мөн хурдан морины комисс, уяач, эцэг эхчүүдэд 450 ширхэг гарын авлага, зөвлөмжийг тараалаа.

Эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эмнэлгийн тусламж авах чиглэлээр: Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг хүн амд тасралтгүй хүртээмжтэй, чанартай хүргэх үр дүнтэй тогтолцоог нэвтрүүлэх зорилгоор дараах зорилтуудыг дэвшүүлэн ажиллаж байна. Үүнд:

- Халдварт болон халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх, хянах, илрүүлэх нийгмийн эрүүл мэндийн онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээг шуурхай авах чадавхыг бүрдүүлэх
- Хүн амын эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлж, урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, үзлэг оношилгоо шинжилгээнд хамрагдалтыг дадал болгон сэргийлж болох нас баралтын түвшинг бууруулах

- Оношилгоо, эмчилгээний уламжлалт болон орчин үеийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлснээр иргэдийн эрүүл мэндээс шалтгаалсан санхүүгийн бэрхшээлийг бууруулах
- Яаралтай тусламжийн чанар хүртээмж, чадавхыг сайжруулж, парк шинэчлэлийг хийх
- Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээнд гүйцэтгэлд суурилсан санхүүжилтийн аргыг нэвтрүүлж, эрүүл мэндийн даатгалын үр ашгийг дээшлүүлэх
- Цахим үйлчилгээг өргөжүүлж, оношилгоо, үйлчилгээнд алсын зайн технологийг нэвтрүүлэх
- Эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, аюулгүй байдлын цахим тогтолцоог нэвтрүүлж, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх
- Эрүүл мэндийн байгууллагуудын барилга байгууламж, дэд бүтцийг сайжруулан үйлчлүүлэгчдэд ээлтэй, аюулгүй, стандарт хангасан орчин нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилтыг хэрэгжүүлж байна.

2022-2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 947 эх амаржиж, 952 хүүхэд мэндэлсэн бөгөөд аймгийн хэмжээнд эхийн эндэгдэл бүртгэгдээгүй сайн үзүүлэлттэй байна. Нялхсын эндэгдэл 1,000 амьд төрөлтөд 14.7 болж, өмнөх оноос 3.8 промилиор буурч, 5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн 21 тохиолдол бүртгэгдсэн байна.

Халдварт өвчний 6,637 тохиолдол бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 6,095 тохиолдол буюу 10,000 хүн амд 1,064.7-аар буурсан нь Ковид-19 халдвар буурсантай холбоотой байна. Халдварт өвчний нас баралт 4 тохиолдол бүртгэгдсэний 3 нь Ковид 19-ын халдварын нэг нь сүрьеэгийн шалтгаантай байна.

Аймгийн хэмжээнд архинд донтох эмгэгтэй 123, оюуны хомсдолтой 339, эмгэг сэтгэцийн эмгэгтэй 414, сэтгэцэд хүчтэй нөлөөтэй эм хэрэглэдэг 97 хүнийг байнгын хяналтад авч, тусламж үйлчилгээг үзүүлэн ажиллаж байна.

Энэ онд ПГУ шинжилгээ 3,066, түргэвчилсэн шинжилгээ 13,915 хийгдсэнээс “Ковид-19”-ын халдварын 6,473, нийт 19,575 тохиолдол мэдээллийн санд бүртгэгдсэн бөгөөд аймгийн хэмжээнд ковид 19-ын хариу арга хэмжээний бэлэн байдлын нөөцөд 7 нэр төрлийн 94,527 ширхэг хамгаалах хувцас хэрэгсэл, 5 нэр төрлийн 5,186 эмийн нөөцийг бэлтгэн, иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалахад зориулж байна.

“Хүн амын нас хүйс эрсдэлд суурилсан” эрт илрүүлгийн багц үзлэгт хамрагдвал зохих нийт 58,735 хүнээс 10,492 буюу 17.9 хувь нь хамрагдаад байна.

Эрт илрүүлгийн үзлэгээр шинээр артерийн гипертензи 116, чихрийн шижин 3, багцын үзлэгээр хавдар төст үүсгэвэр 121, хоол боловсруулах замын эмгэг 1,455, төмөр дутлын цус багадагт 9, бамбайн булчирхайн эмгэг 28, элэгний эмгэг 193, бодисын солилцооны эмгэг 121, бамбайн зангилаа 166, зүрх судасны эмгэг 166, таргалалт 152, уушгины эмгэг 40, ходоодны шарх 95, бөөр шээс ялгаруулах тогтолцооны эмгэг 36, ясны сийрэгжилттэй 125 хүн шинээр оношлогдсоноос бүх тохиолдлыг 100 хувь эмчийн хяналтад авч эмчилгээнд хамрууллаа.

Аймгийн хэмжээнд хорт хавдрын 113 шинэ өвчлөл бүртгэгдсэн бөгөөд хүнсний аюулгүй байдал, хүрээлэн буй орчин, иргэдийн хэрэглээтэй холбоотойгоор хавдрын өвчлөл нэмэгдэх хандлагатай байна. Тус онд нас баралтын 274 тохиолдлоос 87 буюу 31.7 хувь нь хавдрын шалтгаант нас баралт эзэлж байна. Энэ нь ихэвчлэн иргэд эрт илрүүлэгт ач холбогдол өгөлгүй хавдрын хожуу шатанд оношлогдож байгаатай холбоотой байна.

Сүүлийн жилүүдэд эрэгтэй хүний эрүүл мэндийн асуудал маш чухал болоод байгаа бөгөөд цэрэгт татлагад 14 сумын 295 залуусыг эрүүл мэндийн үзлэг, шинжилгээ, асуумж, судалгаанд хамруулахад 133 буюу 45 хувь нь цэргийн албанд тэнцсэн, 162 буюу 55 хувь нь тэнцээгүй болно. Цэргийн албанд тэнцээгүй нийт 162 хүний 104 буюу 63.8 хувь нь эрүүл мэндийн шалтгаантай бөгөөд үүнээс бүрэн эдгэрэх боломжтой 33 буюу 20.3 хувь, эдгэрэх боломжгүй 71 буюу 43.4 хувь, бусад шалтгаанаар 58 буюу 36.3 хувь нь цэргийн алба хаагаагүй байна. Үзлэгт хамрагдсан залуусын 191 буюу 64.7 хувь нь архи, тамхи хэрэглэдэг, 104 буюу 35.3 хувь нь хэрэглэдэггүй байна. Үүнээс дүгнэхэд цэргийн насны эрүүл мэндийг сайжруулах хамгаалах нэгдсэн бодлого, арга хэмжээ авах, түүнчлэн архи, тамхины хэрэглээг бууруулах зайлшгүй шаардлага байгааг харуулж байна.

Боловсролын чиглэлээр: Аймгийн Засаг даргын 2020-2024 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсаны дагуу “Боловсролын чанрыг сайжруулах” хөтөлбөрийг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлуулан дараах ажлуудыг хэрэгжүүлж байна.

Боловсролын салбарт хүүхдийн сурч, боловсрох эрхийг бүх талаас нь ханган ажиллаж байна. Сургуулийн насны хүүхдүүдийг боловсролд хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх, сургалтын орчинг сайжруулах, ялгаатай хэрэгцээтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулах, оролцоог нэмэгдүүлэх зорилготой үйл ажиллагаа сургууль, цэцэрлэгүүдэд зохион байгуулан ажиллаж байна. Ерөнхий боловсролын сургуулийн багш, ажилтны ажиллаж байгаа орчин нөхцөлийг сайжруулан шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангаж арга зүйн дэмжлэг туслалцаа үзүүлж,

жендерийн тэгш оролцоог хангаж байна. Сургуулийн орчинд дээрэлхэлт, ялгаварлан гадуурхалт, бэлгийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх ажлуудыг тогтмол зохион байгуулж байгууллаа. Дээрх ажлын үр дүнд чанартай боловсролыг эзэмших нөхцөл бүрдэж байгаагийн нэг жишээ нь элсэлтийн шалгалтын дундаж оноогоор улсад 20 дугаар байранд байсныг урагшлуулж, 10 дугаар байранд орсон сайн үр дүн гарсан.

Сургууль, цэцэрлэгт хүүхэд залуучуудыг хамруулан Эх оронч үзэл, ёс заншил, соёл урлаг, түүх дурсгал зэрэг эх орноо гэх сэтгэлийг нэмэгдүүлэх, төлөвшүүлэх” сургалтыг нэмэгдүүлж ажиллалаа. Үүнд: Бүх түвшний боловсролын агуулгад тогтвортой хөгжлийн боловсролын үзэл санааг тусгах, үндэсний түүх, соёлыг бахархан дээдэлж, бусдын соёлд хүндэтгэлтэй хандах үзэл, бүтээлчээр сэтгэх мэдлэг, чадварт төлөвшүүлэх, түүх, нийгмийн ухааны хичээлээр монгол ёс заншил, нүүдлийн аж ахуйтай танилцуулах, Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээл дээр эх орон, ёс заншил, уламжлалын талаар таниулах талаар багш бүр судлагдахуун бүрээр хийж хэрэгжүүлж ажиллалаа.

Хүн амын өсөлттэй уялдуулан Алтай хотод 1 бүрэн дунд сургууль, 2 цэцэрлэгийг шинээр барьж байгуулан сургалтын хүртээмжийг нэмэгдүүллээ.

Боловсролын салбарт нийт 2026 ажилтан, албан хаагч ажиллаж байгаагаас 1483 буюу 73.2 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. Удирдах ажилтны 29 хувь нь эрэгтэй, 71 хувь нь эмэгтэй байна. Үүнээс цэцэрлэгийн эрхлэгч 100 хувь, сургуулийн захирлын 34.6 хувь нь эмэгтэй байна. Сургалтын менежерийн 71.1 хувь, нийгмийн ажилтны 72.7 хувь нь эмэгтэй байна. Нийт 16,336 хүүхэд сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролд суралцаж байгаагаас 8008 нь охид байна. Албан бус боловсролд хамрагдагсдын 80.4 хувь нь эрэгтэйчүүд байгаа нь тэдний боловсролд анхаарах хэрэгтэйг харуулж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд чиглэсэн үйл ажиллагаа: Аймаг орон нутгийн хэмжээнд 18 сумын Засаг даргын Тамгын газар, 40 агентлаг хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд 2019 онд 15 иргэнд 40.0, 2020 онд 14 иргэнд 50.0, 2021 онд хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч 18 иргэнд 56.0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгийг тус тус олгож нийт 47 ажлын байрыг шинээр бий болголоо. 2022 онд Олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээний “Бүлгийн төсөл”-н санхүүгийн дэмжлэгт хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн 13, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй өрх 3-г нийт 16 иргэнийг хамруулан халамжийн сангаас 16,0 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлэн байнгын болон түр ажлын байртай болгоод байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн статистик мэдээг боловсролд хамрагдаж байгаа түвшингээр нь жил бүр гарган тайлагнан ажиллаж байгаа бөгөөд статистик мэдээний бодит байдал, боловсролын үйлчилгээнд хамрагдаж чадаагүй Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг илрүүлэх, хамруулах зорилгоор мэдээллийн шинжилгээг орон нутгийн түвшинд хийсэн. Судалгаагаар ерөнхий боловсролд хөгжлийн бэрхшээлтэй 136 хүүхэд, сургуулийн өмнөх боловсролд 32 хүүхэд суралцаж байна.

Нэгдсэн үндэсний байгууллагын Хүүхдийн сангийн дэмжлэгээр хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн статистик мэдээллийг бодитой болгох боловсролын үйлчилгээнд бүрэн хамруулах чиглэлээр Боловсрол шинжлэх ухааны яам, орон нутгийн захиргаа бусад байгууллагуудтай хамтран ажиллаж мэргэжил арга зүйгээр хангах зорилгоор сургалт зохион байгуулж, ерөнхий боловсролын 28 сургууль, Насан туршийн боловсролын 52 сургалтын менежер, Боловсролын газрын мэргэжилтнүүд нийт 60 хүнийг хамруулсан. Сургалтаар тусгай хэрэгцээт боловсролын эрх зүйн орчин, үнэлгээ, үйлдэлийн чадварын хүндрэлийг илрүүлэх, сургалтын орчин бүрдүүлэх, сургалтын арга зүй, мэдээллийн шинжилгээ, тулгамдаж буй бэрхшээл, залруулах арга замын талаар хэлэлцүүлэг хийж, дадлага ажлан цаашид хэрхэн ажиллах талаар чиглэлээ гаргасан.

Түүнчлэн Есөнбулаг сумын 2, 3, 4 дүгээр сургууль, Алтай хотын 7, 10 дугаар цэцэрлэг, Бигэр, Цогт, Баян-Уул сумын сургуульд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдэд зориулсан хүүхэд хөгжлийн төвүүдийг байгуулан ажиллаж байна.

Түүнчлэн аймгийн төвд нийтийн тээврийн автобусаар ахмад настан, хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үнэгүй үйлчилгээ үзүүлж байгаа бөгөөд 2022-2023 онд тус аймгийн хөгжлийн бэрхшээлтэй 89 иргэн 592 удаагийн давтамжтайгаар 23,953 удаа үнэгүй зорчсон байна.

Аймгийн хэмжээнд 25 ба түүнээс дээш ажилтан албан хаагчтай 71 аж ахуйн нэгж, албан байгууллагад 177 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллаж байна. Үүнээс 55 байгууллага, аж ахуйн нэгж, хуулийн хүрээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн ажиллуулж байгаа бол 16 байгууллага, аж ахуйн нэгж квотын дагуу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажиллуулаагүй тул ажлын байрны төлбөрийг 1-р улирлын байдлаар Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих санд төвлөрүүлэхээр ажиллаж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний ажлын байрыг дэмжих чиглэлээр: Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг хөдөлмөр эрхлэх, хувиараа үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, тэдгээрийн онцлог хэрэгцээнд нь нийцсэн тусгайлсан ажлын байр бий болгох, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг ажлын

байраар хангахад ажил олгогчийг дэмжих зорилготой хэрэгжиж байна. Тус хөтөлбөрийн хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, хөгжлийн бэрхшээлтэй гэр бүлийн гишүүнээ асарч байгаа 81 иргэнээс төсөл ирүүлсэн байна. Үүнээс 14 нь хөдөө орон нутаг, 67 нь Есөнбулаг сумаас ирүүлсэн байна. Үүнээс 11 сумын 12 төсөл хэрэгжүүлэгчид 74.0 сая төгрөг, Есөнбулаг сумын 17 төсөлд 70.0 сая, нийт 29 төсөлд 144.0 сая төгрөгийг олголоо.

Санхүүгийн дэмжлэгт хүсэлтэй болон хамрагдсан 110 иргэнийг зээлийн өмнөх болон дараах сургалтад хамруулж 268.0 сая, ажлын байрны түрээсийн хөнгөлөлтөд 2 иргэнийг хамруулж 0.68 сая төгрөг, хүнсний ногоо даршлах хадгалах сургалтад 2 иргэнийг хамруулж 0.4 сая төгрөгийг тус тус Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас зарцууллаа.

Мөн Нэгдсэн үндэсний байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 1992 оны 47/3 дугаар тогтоолоор жил бүрийн 12 дугаар сарын 03-ны өдрийг “Олон улсын хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн өдөр” болгон тэмдэглэж байхаар тунхагласан тус өдрийг тохиолдуулан “Тэгш боломж” өдөрлөгийг аймгийн Засаг даргын тамгын газартай хамтран зохион байгуулж, зорилтот бүлгийн 85 иргэн хамрагдлаа. Өдөрлөгийн хүрээнд үндэсний үйлдвэрлэгч “АПУ” ХХК-ийн төлөөлөгч “Их буудал” ХХК 80 ширхэг сүү, Улаан загалмайн хороо Говь-Алтай салбараас 125 ширхэг дулаан хувцсыг олгож, 32 иргэнийг “Ногоон ажлын байр” хөтөлбөрийн хүрээнд нийтийг хамарсан ажилд хамруулж тус бүрт 180,000 төгрөгийн урамшуулал олголоо.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд 2023 онд 8 хүртэлх сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдах эрхийг 2 иргэнд олгоод байна.

Гэр бүлийн чиглэлээр: Гэр бүлийг хамгаалах, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх бодлого, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулан ажиллаж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд нийгмийн ажил, сэтгэл зүй, эрх зүйн үйлчилгээг нэг цэгийн буюу хамтарсан багийн хэлбэрээр хүргэх, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөгсдөд эмнэлэгт түшиглэсэн тусламж үйлчилгээ бий болгосон бөгөөд “Нэг цэг”-ийн үйлчилгээнд хохирогчдыг байрлуулан Хамтарсан багийн хариу үйлчилгээг үзүүлэн ажиллаж байна. Тус оны эхний 5 сарын байдлаар гэр бүлийн хүчирхийллийн 7 тохиодолд кейс нээн, хариу үйлчилгээг хүргээд байна.

Хүчирхийллийн хохирогчид үйлчилгээг үзүүлдэг байгууллага, мэргэжилтнүүд нь хоорондоо уялдаатай цогц үйлчилгээ үзүүлдэг байх шаардлагын үүднээс бүх шатны төрийн захиргаа болон үйлчилгээний байгууллагын шат, шатандаа хийж буй гэр бүл рүү чиглэсэн ажил үйлчилгээгээ нэгтгэж, нэг цэгийн үйлчилгээний зарчмаар хамтран ажиллах зохион байгуулалтын бүтцийг 2012 оноос хойш бий болгосон бөгөөд энэхүү “Хамтарсан баг”-ийн үйл ажиллагааг дэмжин ажиллаж байна. Энэхүү үйл ажиллагааны хүрээнд аймгийн Цагдаагийн газар, Гэр бүл хүүхэд залуучуудын газар, Хөдөлмөр халамжийн үйлчилгээний газар, Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүд, ерөнхий боловсролын сургуулийн болон сургуулийн өмнөх боловсролын цэцэрлэгүүдийн Хүүхэд хамгааллын багуудын ажлыг уялдуулан зохицуулж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийллийг илрүүлж, мэдээлэх, гарч болзошгүй аливаа эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор 17 Хүүхэд хамгааллын баг, 10 хамтарсан багт байгуулагдан ажиллаж байна. Эдгээр багууд дараах ажлуудыг хийлээ. Үүнд:

- ✓ Суурь судалгааг шинэчиллээ.
- ✓ Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хохирогчдын судалгаа
- ✓ Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөж болзошгүй хохирогчдын судалгаа
- ✓ Гэр бүлийн хүчирхийллийн давтан хохирогчдын судалгаа
- ✓ Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэгчдийн судалгаа
- ✓ Гэр бүлийн хүчирхийлэл үйлдэж болзошгүй иргэдийн судалгаа
- ✓ Гэр бүлийн хүчирхийлэл давтан үйлдэгчдийн судалгаа гаргаж холбогдох арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулан ажилласан байна.

Жендерийн чиглэлээр: Гэр бүлийн тухай хууль, Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль, Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль, Хүүхдийн эрхийг хангах тухай хууль, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиудын хэрэгжилтийг хангах ажлын хүрээнд хүүхэд, гэр бүл, залуучууд болон хүн амын хөгжил, хамгааллын асуудлаар сумдын нийгмийн бодлогын асуудал хариуцсан мэргэжилтнүүдэд 4, Есөнбулаг сумын багийн нийгмийн ажилтнуудад 5 нийт 9 удаагийн танхимын сургалтуудыг зохион байгуулж, чадавхжууллаа.

Сумдын нийгмийн бодлогын мэргэжилтнүүдийг сургагч багшаар бэлтгэлээ. Хүйсээр ангилсан мэдээллийн нэгдсэн сангийн үзүүлэлтүүдийг боловсруулж, судалгааг баяжуулж, жендерийн статистикийн товчоон эмхэтгэл гаргаж, иргэд олон нийтэд мэдээллээ. Мөн тэмдэглэлт өдрүүдтэй холбоотой жендерийн статистик үзүүлэлтээр инфографик хийж, цахимаар сурталчиллаа. жендерийн

хэвшмэл ойлголтыг өөрчлөхөд чиглэсэн постер, шторкыг цахимаар иргэдэд сурталчиллаа. Мөн “Хамгаалах малгай”, “Мотоциклоор биш мориор малаа хариулъя”, “Хүүхдэд ээлтэй жолооч”, “Ирээдүйгээ хамгаалъя”, “Хариуцлагатай жолооч” зэрэг арга хэмжээг зохион байгуулж, 5 төрлийн постер, 9 видео бусад мэдээллийг цахимаар сурталчилж, 22,913 хүний хандалт авлаа. Хүйсийн тэнцвэрт байдлын мэдээг жил бүр гаргаж, Жендерийн үндэсний хороонд хүргүүлж байна.

Хүний эрхийг хамгаалах тогтолцоог сайжруулах, хөдөлмөрлөх эрхийг хангах, ажлын байрны дарамтаас урьдчилан сэргийлэх, хүний эрхийн стандартыг нэвтрүүлэхэд иргэд, төрийн байгууллагын албан хаагчдад мэдлэг, мэдээлэл олгох чиглэлээр 3 удаагийн сургалтыг Хүний эрхийн Үндэсний Комистой хамтран зохион байгуулсан. Мөн 2022 оны 05 дугаар сард Хүний эрхийн үндэсний комисстой хамтран “Жендер ба Хүний эрх” сургалтыг аймаг, сумдын Засаг дарга аймаг, сумдын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын дарга нар болон, Засаг даргын харьяа агентлаг, шүүх, прокурорын байгууллагын нийт 100 албан хаагчдад зохион байгуулсан. Сургалтуудын үр дүнд төрийн байгууллагуудын хөдөлмөрийн дотоод журамд ажлын байрны дарамтаас урьдчилан сэргийлэх заалтууд тусгагдсан байна.

Жендерийн сургагч багшаар дамжуулан 30 удаагийн сургалт зохион байгуулж, 88 байгууллагын 804 (эр 344, эм 460) хүнийг хамрууллаа. Үүнээс 95 (33 эр, 62 эм) удирдах, 25 (14 эр, 11 эм) хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн байна. Төрийн байгууллагаас 604 (256 эр, 348 эм), төрийн бус байгууллагаас 48 (21 эр, 27 эм), бусад байгууллагаас 152 (67 эр, 85 эм) хүн тус тус хамрагдлаа. Ажлын байрыг жендерийн мэдрэмжтэй болгоход чиглэсэн бодлогыг хэрэгжүүлэн 116 байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журамд өөрчлөлт оруулж, ажлын байран дахь ялгаварлан гадуурхалт, хүчирхийлэл, түүний дотор ажлын байран дахь бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр асуудлыг тусгууллаа. Аймаг, сумын Засаг даргын Тамгын газрын албан хаагчдын хүйсийн тэнцвэрт байдлын судалгааг жил бүр гаргаж байна.

Тус аймагт 172 төрийн байгууллагын 4.652 төрийн албан хаагч ажиллаж байгаагаас төрийн захиргааны 576, улс төрийн 170, төрийн тусгай 63, төрийн үйлчилгээний 3,843 албан хаагч тус тус ажиллаж байна. Үүнээс эмэгтэй албан хаагч 3,041 буюу 65,37 хувь, эрэгтэй албан хаагч 1,611 буюу 34,63 хувийг эзэлж байна. Төрийн байгууллагууд төрийн албан хаагчийн сургалт, ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааг хангах хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулан ажиллаж, 2022 оны төсөвт сургалтын зардалд 49,6, нэг удаагийн тэтгэмж, шагнал урамшууллын

зардалд 317,3, тэтгэвэрт гарахад олгох нэг удаагийн тэтгэмж, урамшуулалд 158,4 сая төгрөгийг тусгаж ажиллалаа. Мөн 125 төрийн албан хаагчийн зэрэг дэвийг Төрийн албаны тухай хууль, Улсын Их Хурлын 2019 оны 21 дүгээр тогтоолын дагуу шинээр олгох, ахиулах шийдвэрийг гаргаж, цалин хөлсийг нэмэгдүүллээ. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах салбар дундын стратегийг хэрэгжүүлэх 32 заалт бүхий төлөвлөгөөг аймгийн жендерийн салбар хороогоор батлуулан хэрэгжүүлж байна. Үүнд: "Монгол цэргийн өдөр"-ийг угтаад 2023 оны 02 дугаар сард Улаанбаатар хот дахь нутгийн зөвлөлтэй хамтран "Эрүүл Алтай-Эрүүл эрчүүд" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, өвөлжилт хүндрэлтэй сумын 2500 гаруй малчныг, 6,785 эрэгтэйг эрүүл мэндийн үзлэгт хамрууллаа. Мөн эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэнд, амьдралын зөв дадлын талаар 7,285 эрэгтэйд сургалт зохион байгуулж, мэдээлэл өглөө. Энэхүү арга хэмжээнд орон нутгаас 21,700.0 мянган төгрөгийн дэмжлэг үзүүллээ. Олон улсын эмэгтэйчүүдийн эрхийг хамгаалах өдрийг тохиолдуулан салбар бүрийн манлайлагчдын төлөөллийг оролцуулсан "Ээжүүдээ сонсьё", "Аавуудаа сонсьё" уламжлалт хэлэлцүүлгүүдийг ерөнхий боловсролын сургуулийн ахлах ангийн 500 гаруй охид, хөвгүүдийг хамруулан зохион байгууллаа. Монголын эмэгтэйчүүдийн холбооны аймаг дахь салбартай хамтран "Нэг тэрбумаараа тэмцье-2023" эмэгтэйчүүдийн эрх чөлөөний төлөө" алхалтыг зохион байгуулж, охид, эмэгтэйчүүдийн эсрэг үйлдэгдэж буй жендерт суурилсан хүчирхийллийг эсэргүүцэн хүчирхийллийн эсрэг хамтдаа тэмцэхийг уриаллаа.

Аймгийн тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын эмэгтэй албан хаагчдаас бүрдсэн "Мөрдөстэй бүсгүйчүүд" эмэгтэйчүүдийн зөвлөлөөс Есөнбулаг сумын багуудтай хамтран "Гэр бүлийн баяр хөөр" сургалтыг зохион байгуулж, 50 ээж, 50 хүүхэд оролцлоо. "Харилцан хүндэтгэе" аяныг "Надаас, Танаас, Биднээс эхлэлтэй" гэсэн уриан дор зохион байгуулж, цахимаар аяны үйл ажиллагааг сурталчилж, шторк, мэдээ мэдээллийг иргэд, албан хаагчдад хүргэлээ. "Гэр бүлд зөвлөгөө өгөх төв"-өөр 341 хүн үйлчлүүлж, "Гэр бүлийн боловсрол олгох", "Хүүхэд хүмүүжлийн эерэг арга", "Угийн бичиг хөтлөлт", "Зан үйлд нөлөөлөх сайн дурын болон албадан сургалт"-д 298 хүнийг хамрууллаа. Нийгэм, сэтгэл зүйн зөвлөгөө үйлчилгээг насанд хүрэгч-19, хүүхэд-24, гэр бүл-4 нийт 43 хүнд ганцаарчилсан болон хосын хэлбэрээр үзүүллээ. Үүнээс холбон зуучлах үйлчилгээг нийт 18 хүнд үзүүллээ.

Иргэд, төрийн албан хаагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн чиглэлээр: Тус аймаг нь хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа, хөдөлмөрийн

хяналтын чиг үүргийг хэрэгжүүлж, иргэдийн оролцоог эрхэмлэж, ажилгүйдлийн түвшнийг бууруулах зорилго дэвшүүлээд байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээг зохицуулах хуулиуд, Нийгмийн халамжийн багц хуулиудын хүрээнд нийгмийн тогтвортой хөгжлийг хангахад чиглэсэн хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн халамж, хөдөлмөрийн хяналтын чиглэлээр хэрэгжүүлж буй төрийн бодлогыг орон нутагт хэрэгжүүлэх, зохион байгуулах, хяналт тавих арга хэмжээг авч ажиллаж байна.

Байгууллагын хувьд ажилтан, албан хаагчдын эрхэм чанар, үндсэн эрх, эрх чөлөөнд харшлах үйлдлээс хувь хүн болон аливаа бүлгийг хуульчилсан хэм хэмжээгээр хамгаалах байдалд онцгой анхаарч байна. Мөн төрийн албан хаагчдыг Монгол Улсын Үндсэн Хуульд заасан “Төрийн жинхэнэ албан хаагч нь Үндсэн хууль, бусад хуулийг чандлан баримталж ард түмнийхээ тусын тулд, иргэний ёсоор төрийн ашиг сонирхолд захирагдан ажиллана”, Төрийн албаны тухай хуульд заасан “Төрийн жинхэнэ албан хаагч нь албан тушаалын бүрэн эрхээ урвуулан ашиглах, бусдыг бэлгийн болон хувийн ашиг сонирхолдоо нийцүүлэн аливаа хэлбэрээр дарамтлах, хавчин гадуурхах, эрхшээлдээ байлгахыг хориглоно”, “Төрийн үйлчилгээг чирэгдэлгүйгээр чанартай, хүртээмжтэй, шуурхай, соёлтой хүргэх, төрийн үйлчилгээг хүргэхдээ аливаа хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхахгүй байх” мөн Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль, Төрийн захиргааны болон үйлчилгээний албан хаагчийн ёс зүйн дүрэм, Хүний эрхийг хангах үндэсний хөтөлбөрүүдэд заасан үүрэг хариуцлагаа ухамсарлаж ажиллах, таниулахад холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллагын зохион байгуулж байгаа сургалт, семинаруудад идэвхтэй хамруулан, хөгжүүлэн ажиллаж байна.

Хүний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, хөдөлмөрийн хяналт, нийгмийн халамжийн үйлчилгээ зэргийг орон нутгийн ард иргэд болон нийгмийн эмзэг бүлэгт хүргэхэд чирэгдэлгүйгээр чанартай, хүртээмжтэй, шуурхай, соёлтой хүргэх, төрийн үйлчилгээг хүргэхдээ аливаа хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхахгүй, иргэдийг ажлын байртай болгоход онцгой анхааран ажиллаж байна.

Ажил, хөдөлмөр эрхлэх хүсэл сонирхолтой ажилгүй иргэдийг хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн систем “LMIS”-д бүртгэх, сэргээх үйлчилгээг тогтмол зохион байгуулж байгаа бөгөд ажил хайгч иргэний бүртгэлийг өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал 7.9 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна. Ажилгүй иргэдийг боловсролын түвшингээр нь авч үзвэл 60.6 хувь нь бүрэн дунд, 24.6 хувь нь дээд, 7.2 хувь нь техник мэргэжлийн боловсролтой, насны бүтцийн хувьд 15-35 хүртэл насны иргэд 50.8 хувийг эзэлж байна. Аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж

буй 142 байгууллага, аж ахуйн нэгж, ажил олгогчоос 578 сул ажлын байрны захиалгыг ирүүлсэн. Тус захиалгын хүрээнд ажилд зуучлах үйлчилгээнд 529 иргэнийг хамруулж, 78 хувь нь байнгын ажлын байраар, бусад нь түр ажлын байраар хангагдаад байна.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа ажил үйлчилгээ худалдан авах ажиллагааны хүрээнд “Ажлын байр бий болгох тухай хамтын ажиллагааны гэрээ”-г томоохон 17 бүтээн байгуулалтын ажил хийж байгаа 27 аж ахуйн нэгжтэй байгуулж, ажил хайгч 109 иргэнийг түр ажлын байраар хангаад байна.

Улаанбаатар хотод 05 дугаар сарын 15-ны өдөр Оюутан залуучуудад зориулсан хөдөлмөрийн өдөрлөгийг зохион байгуулж, өдөрлөгт 26 иргэн, 134 оюутан залуучуудыг хамрууллаа.

Мөн аймгийн хэмжээнд тогтвортой үйл ажиллагаа явуулж буй 17 төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоотуудтай уулзалт хэлэлцүүлгийг зохион байгууллаа. Хэлэлцүүлэгт оролцогчидтой орон нутгийн хэмжээнд ажлын байрыг бий болгох, хадгалах чиглэлээр цаашид хэрхэн хамтран ажиллах талаарх санамж бичиг байгууллаа.

Мөн ээжүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зорилгооронголын эмэгтэйчүүдийн холбооны Говь-Алтай салбартай хамтран 0-3 насны хүүхэдтэй ээжүүдийг хамруулсан хөдөлмөрийн өдөрлөгийг зохион байгууллаа. Өдөрлөгт оролцсон 68 ээжид аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллага, аж ахуйн нэгжээс ирүүлсэн 112 сул чөлөөтэй ажлын байрны захиалгыг танилцуулж, ажил хөдөлмөр эрхлэх хүсэлтэй 30 ээжийг Ногоон ажлын байр хөтөлбөрийн мод тарих арга хэмжээнд хамруулан өрхийн орлогыг дэмжихээр шийдвэрлэлээ.

Анагаахын Шинжлэх Ухааны Үндэсний Их Сургуулийн Говь-Алтай салбар сургууль, Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвтэй хамтран оюутан залуучуудад хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээ мэдээлэл хүргэх, сул чөлөөтэй ажлын байранд зуучлах “АЖЛЫН ЗУУЧ” өдөрлөгийг зохион байгууллаа. Өдөрлөгт 303 оюутан, залуучууд хамрагдаж, орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй 75 байгууллагаас ирүүлсэн 315 сул чөлөөтэй ажлын байрны мэдээлэлтэй танилцаж, 14 байгууллагад давхардсан тоогоор 148 оюутан ажиллахаар бүртгүүлсэн байна.

Монгол Улсын Засгийн газар, Хөдөлмөр Нийгмийн Хамгааллын яамнаас халамж хүртэгч иргэдийн хүрээг багасгах замаар хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшинг нэмэгдүүлэх бодлого баримтлан ажиллаж байна. Үүнтэй холбогдуулан Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2022 оны 02 дугаар сарын 11-ны өдрийн 01 тоот

тогтоолоор “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих 2022-2023 оны хөтөлбөр”-ийг баталсан. Дээрх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд нийт 3015 иргэнийг хамруулж 1022.8 сая төгрөг зарцууллаа.

Аж ахуй эрхлэгчдийг дэмжих хөтөлбөр нь цар тахлын үед үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, мал аж ахуй эрхлэгчдэд үйл ажиллагаагаа сэргээхэд чиглэсэн барьцаагүй, хүүгүй, эргэн төлөгдөх нөхцөлтэй санхүүгийн дэмжлэг болон санхүүгийн бус дэмжлэг үзүүлж, ажлын байр бий болгох, хадгалах, хамгаалах санаачлагыг дэмжих, иргэдийн орлогыг нэмэгдүүлэх зорилготой хэрэгжиж байна.

Малчин өрхийн хувьд аймгийн хэмжээнд 7712 малчин өрхөд 14,235 хөдөлмөрийн насны иргэн байна. Насны байдлаар авч үзвэл 59.8 хувийг 15-34 насны залуучууд эзэлж байна. Малын тоо толгойгоор нь авч үзвэл 200 хүртэл толгой малтай өрх 39.1 хувь, 200-499 хүртэл толгой малтай өрх 38.7 хувь, 500-1000 хүртэл толгой малтай өрх 18.9 хувь, 1000-аас дээш толгой малтай өрх 3.1 хувийг тус тус эзэлж байна.

Аймгийн зүгээс залуу гэр бүлийг дэмжих бодлогыг хэрэгжүүлж, малжуулах арга хэмжээнд 18-45 хүртэлх насны 150 хүртэл толгой малтай малчин өрхийг хамруулан ажлын байрны тогтвортой байдлыг бий болгохоор ажиллаж байна. Тус арга хэмжээнд 14 сумын 28 малчин өрхийг хамруулж 140.0 сая төгрөгийн 2027 толгой малаар малжууллаа. Аймгийн Засаг даргын тамгын газар, Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвтэй хамтран мал маллах, малаас гарах түүхий эд бүтээгдэхүүнийг боловсруулах сургалт, малчдын зөвлөгөөнүүдийг үе шаттай зохион байгуулан ажиллаж байна. Тухайлбал малчдын амжиргааг дээшлүүлэх, хоршиж хөдөлмөр эрхлэх, үйлдвэр байгуулах боломж нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор малчдын зөвлөгөөнийг зохион байгуулж, 100 малчин өрхийг хамруулсан байна.

Хөдөлмөрт бэлтгэх хөтөлбөрийн хүрээнд зорилтот бүлгийн иргэдийн эрэлт хэрэгцээнд нийцүүлэн мэргэжил олгох сургалтыг зохион байгуулж ажил хөдөлмөр эрхлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэн ажиллаж байна. Тухайлбал Улаанбаатар хотын “Мэргэшсэн мэргэжил” сургалтын төвтэй хамтран хөдөлмөрт бэлтгэх хөтөлбөрт 258 иргэнийг хамруулж 7.7 сая төгрөг зарцуулж, иргэдийн ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, ажил, хөдөлмөр эрхлэх эрхийг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Ахмадын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд ажил хөдөлмөр эрхлэх сонирхолтой ахмадуудын мэдээллийн санг үүсгэж хүсэлтэд нь үндэслэн хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч ахмадуудад 2 жилийн хугацаатай хүүгүй зээл олгох замаар тэднийг ажлыг байраар хангах арга хэмжээнд 31 ахмадыг

хамруулж Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас 125.0 сая төгрөгийг олгож 31 ажлын байрны тогтвортой байдлыг хадгалаад байна.

Аймгийн Засаг даргын 2022 оны А/49 дүгээр захирамжийг гарган Хөдөлмөрийн зах зээлийн мэдээллийн сан бүрдүүлэх зорилгоор аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллага, аж ахуйн нэгж, ажилгүй иргэн, малчин, албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн тооллогыг зохион байгууллаа.

Судалгааны дүнгээс харахад аймгийн хэмжээнд ажил хөдөлмөр эрхэлдэггүй хөдөлмөрийн насны нийт 3425 иргэн байна. Үүнээс насны бүтцийн хувьд 56.1 хувь нь 15-34 насны залуучууд, боловсролын түвшингийн хувьд 57.4 хувь нь бүрэн дунд, 18.4 хувь нь дээд, 4.9 хувь нь тусгай мэргэжлийн дунд болон техникийн мэргэжлийн болон анхан шатны боловсролтой байна. Ажилгүй иргэдийг мэргэжлийн хувьд авч үзвэл 47.6 хувь нь мэргэжилгүй, 6 хувь нь боловсролын салбарын, 3.6 хувь нь банк санхүүгийн чиглэлийн мэргэжилтэй иргэд байна. Байгууллага, аж ахуйн нэгжийн хувьд аймгийн хэмжээнд 794 байгууллагад 8,356 иргэн ажиллаж (үндсэн 6,781, гэрээт 1,575) байна. Хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл 21.7 хувь нь төрийн байгууллага, 57.1 хувь нь хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани, 8.6 хувь нь хоршоо байна.

Мөн тайлант хугацааны байдлаар 86 ажлын байрны хэрэгцээ шаардлага байна гэсэн судалгаа гарсан. Үүнийг салбараар нь авч үзвэл боловсролын салбарт 17.7 хувь, эрүүл мэндийн салбарт 13.6 хувь, хөдөө аж ахуй салбарт 11.2 хувь, 35.5 хувь нь бусад чиглэлээр ажиллах хүчний хэрэгцээ шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна. Албан бус салбарт хөдөлмөр эрхлэгчдийн судалгааны дүнг авч үзвэл 715, үүнээс 48.5 хувь нь эмэгтэй байна. Үйл ажиллагааны чиглэлийн хувьд бөөний болон жижиглэн худалдаа, засвар үйлчилгээ нь 39.7 хувийг эзэлж байна.

Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах чиглэлээр: Байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр төрийн холбогдох байгууллагаас гадна 8 төрийн бус байгууллага, 35 нөхөрлөл, 38 эко клуб, нийт 79 оролцооны бүлэгтэй хамтран ажиллаж байгаа бөгөөд 160 идэвхтэн байгаль хамгаалагчийг томилон ажиллуулж байна.

Агаарын бохирдлыг бууруулах, гэр хорооллын зорилтот бүлгийн айл өрхүүдийг агаарын бохирдолд өртөх өртөлтийг бууруулах, иргэдийг эрүүл аюулгүй орчинд амьдруулах зорилгоор Нэгдсэн үндэсний байгууллагын Хүүхдийн сангийн санхүүжилтээр "Монгол гэрийн дулаалга" төслийг 4 дэх жилдээ хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Аймгийн хэмжээнд Монгол гэрийн халаалт дулаалгын багцад 2019-2022 онд нийт 627 өрхийг хамруулж төслөөс 60 хувь, өрхөөс 40 хувийн

санхүүжилтийг гаргасан. Энэ онд Монгол гэрийн дулаалга төслийг хэрэглэгч айл өрхүүдийн дунд “Чип манай гэр бүлд” сайн мессеж, тохижилт, хэмнэлт нөлөөллийн аян өрнүүлээд байна.

Азийн хөгжлийн банкны санхүүжилтээр хог хаягдлыг ангилах, нягтаршуулах үйлдвэрийг барих ажлыг хийж байгаа бөгөөд үйлдвэр баригдсанаар ландфилд булшлах хогийн хэмжээг бууруулах дахивар хог хаягдлыг ангилан ялгаад дахин боловсруулах үйлдвэрүүдэд хүргэж, ашиглах боломжгүй хог хаягдлыг нягтаршуулж ландфилын хогийн цэгт булшлах үйл ажиллагааг гүйцэтгэж байна. Уг үйлдвэрийн үйл ажиллагааг Алтай хотын тохижилт үйлчилгээний газар хариуцан явуулж 9 ажлын байр шинээр нэмэгдсэн. Энэ онд 50 тн дахивар хог хаягдлыг ангилан ялган цуглуулж, орчны бохирдлыг бууруулаад байна.

Тус аймаг усны нөөц баялгаас унд ахуйн зориулалтаар 583.74 мян.м3, үйлдвэрлэлд 16622.96 мян.м3, үйлчилгээнд 454.39 мян.м3, нийт 17661.09 мян.м3 ус ашигладаг. Ус ашиглагч аж ахуйн нэгжүүдийн 73 хувь нь газрын доорх, 26 хувь гадаргын ус ашиглаж байна.

Тус аймгийн 18 сумаас Халиун сум голоос, Тайшир, Тонхил, Чандмань, Дарив сумууд гүний худаг болон гадаргын усны холимог хэрэглээтэй бусад 13 сум газрын доорх усаар хүн амын унд ахуйг хангаж байна. Халиун сумын төвийн хүн амын унд ахуйн шинэ эх үүсвэрийн эрэл-хайгуул судалгааны ажлыг улсын төсвийн 2,463.1 сая төгрөгөөр "Жаргалант дулаан" ХХК гүйцэтгэсэн бөгөөд геофизик, гидрогеологийн судалгаа хийгдэж магадлалаар баталгаажуулахаар ажиллаж байна.

Аймгийн төв буюу Есөнбулаг сум нь гадаргын усыг цэвэрлэж ундны усанд ашиглах "Тайшир-Алтай" ус хангамжийн эх үүсвэрээс хүн амын унд ахуйг хангадаг. Энэхүү байгууламж нь хамгийн ихдээ 172 м3/цаг-н хүчин чадалтай ба ус авах толгойн байгууламждаа 250 м3-н ус цуглуулах резервуар, дундын өргөлтийн насос станц дээр 100 м3, нөөц усны байгууламж дээр 1,000 м3-н 2 ширхэг ус цуглуулах резервуартай байна.

Говь-Алтай аймгийн 18 сумын төв, 2 тосгоны болон "Ундарга-Алтай" орон нутгийн өмчит аж ахуйн тооцоотой үйлдвэрийн газрын хариуцан ажиллаж байгаа ус хангамжийн эх үүсвэрийн худгуудын нийт 57 усны дээжийг хамруулсан шинжилгээгээр зарим үзүүлэлтээрээ ундны усны стандарт шаардлага хангаагүй 36 сорьц гарсан. Үүнд Алтай, Баян-Уул, Бугат, Дарив, Хөхморьт, Цогт, Цээл, Чандмань, Шарга, Жаргалан, Тайшир, Төгрөг, Халиун, Эрдэнэ сумын худгийн

усанд нян болон гэдэсний бүлгийн нян илэрч, хатуулаг магнийн ион, кальци, нитрат, эрдэсжилт нь стандарт шаардлагыг хангахгүй байна.

Нэгдсэн үндэсний байгууллагын Хүүхдийн сангийн “Ус хангамж, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн хөтөлбөр”-ийн 17.6 сая төгрөгөөр Бугат, Тайшир сумдын 2 худагт эрдэс хатуулгийг зөөлрүүлэх төхөөрөмжийг оруулснаар дээрх сумдын 5,000 гаруй иргэн ундны усны найдвартай эх үүсвэрээр хангагдлаа.

Хүнсний аюулгүй байдлын чиглэлээр: Хүнсний гол нэрийн 16 нэр төрлийн хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүнээс малын махыг 100 хувь, шингэн сүүний 40 хувь, махан бүтээгдэхүүний 2 хувь, сүүн бүтээгдэхүүний 3 хувь, гурилын 7 хувь, гурилан бүтээгдэхүүний 15 хувь, төмсний 10 хувь, бусад төрлийн хүнсний ногооны 20 хувь, жимс, жимсгэнийн 7.2 хувийг орон нутгийн үйлдвэрлэлээр хангаж байна.

Монгол Улсын ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Хүнсний хангамж, аюулгүй байдал” үндэсний хөдөлгөөнийг орон нутгийн хэмжээнд зохион байгуулж байна. Тус үйл ажиллагааны хүрээнд төрийн болон төрийн бус байгууллагын төлөөллүүд, бизнес эрхлэгчид нийт 150 хүнийг хамруулан хүнсний хангамж, аюулгүй байдлыг хангах арга зам, иргэдийн оролцооны талаар хэлэлцүүлэг зохион байгууллаа. Хүн амыг баталгаат хүнсээр хангах, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор газар тариаланг хөгжүүлж, хүнсний ногоо, жимс жимсгэнийг дотооддоо тариалах зайлшгүй шаардлага байгаа бөгөөд “Газар тариалан жимс, жимсгэнэ төслийг” аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, аймгийн 5 жилийн үндсэн чиглэлд тусган хэрэгжүүлж байна. Тус арга хэмжээний хүрээнд 2022 онд ашиглалтгүй байгаа тариалангийн талбайг хашиж торлоход 99.9 сая төгрөг, хүлэмжийн аж ахуйг хөгжүүлэхэд 295.0 сая төгрөг, төмс, хүнсний ногооны үр худалдан авахад 13.2 сая төгрөгийг зарцуулж, 124 га-аас 724 тн төмс, хүнсний ногоо, 325 га-аас 346 тн үр тариа хураан авсан бөгөөд 2023 оны тариалалтын ажил явагдаж байна.

Гэмт хэрэг, зөрчлийг хянан шийдвэрлэхэд хүний эрхийг хангах чиглэлээр: Хуулиар хүлээсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэж, хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу хүний эрх, эрх чөлөөг хязгаарласан, эсхүл албадлагын арга хэмжээ авсан тохиолдолд арга хэмжээ авах болсон үндэслэл, шалтгааныг тухайн этгээдэд заавал мэдэгдэж, авсан арга хэмжээтэй холбогдон хүн, хуулийн этгээдэд үүсэх эрх, үүрэг, өмгөөлөгч авах, өөрийгөө өмгөөлөх, өөрийнхөө эсрэг тайлбар мэдүүлэг өгөхгүй байх эрхийг тайлбарлан өгч хэвшсэн.

Цагдаагийн газрын мэдүүлэг авах тусгайлсан 204-206 тоот өрөөнүүдийг тохижуулан мэдүүлэг авахад дуу дүрсээр бэхжүүлэн нотлох ажиллагааг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд зааснаар бэхжүүлэн ажиллаж байна.

Хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын явцад олж мэдсэн төрийн болон албаны нууц, байгууллагын нууц, хүний эмзэг мэдээллийг задруулахгүй байж, холбогдох баримт бичгийг хамгаалах, ажиллагаанд оролцсон, байлцсан хүнд нууцыг задруулахгүй байх үүргийг сануулж мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах эрх бүхий 30 алба хаагчаас баталгаа гаргуулан гарын үсэг зуруулж ажиллаж байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны оролцогч нарт хуульд заасан эрх үүргийг тайлбарлан өгөхийн зэрэгцээ амьжиргааны баталгаажих түвшингөөс доогуур орлоготой 7 иргэнд хууль зүйн туслалцааны төвөөр дамжуулан өмгөөлөгч томилуулан өмгөөлүүлэх эрхээр хангасан.

Албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа иргэдтэй харилцаж, шаардлага тавихдаа хуулийн дагуу зөв боловсон харилцах, хувийн үзэл бодол, сэтгэл хөдлөлийн огцом өөрчлөлтийг илэрхийлэхгүй байж, хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэслэлийг тайлбарлаж өгч байхыг алба хаагчдад анхааруулж, мэдлэг чадварыг дээшлүүлэх чиглэлээр шинээр батлагдсан болон нэмэлт өөрчлөлт орсон хууль тогтоомжийн талаар алба хаагчдыг тогтмол мэдээллээр хангах, хуулийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор 12 удаа давхардсан тоогоор 960 алба хаагчдад хууль тогтоомжийн чиглэлээр мэдээлэл хүргэх ажлыг зохион байгуулсан.

Тухайлбал: 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-нээс хэрэгжиж эхэлсэн Согтууруулах ундааны эргэлтэд хяналт тавих, Архидан согтуурахтай тэмцэхтэй холбоотой хууль, Монгол Улсын 2023 оны төсвийн тухай хууль, Зөрчлийн тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлтүүд, Зөвшөөрлийн тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/ зэргээр сургалт орсон. Мэдвэл зохих хууль тогтоомжийн чиглэлээр сургалтыг тогтмол зохион байгуулан ажиллаж байгаа ба байгууллагын үйл ажиллагааны дүрэм, журам /код/-ыг алба хаагчдад таниулах сурталчлах, мэдлэг олгох чиглэлээр танхимын болон цахим сургалтыг долоо хоног бүрийн мягмар, пүрэв гараг бүр зохион байгуулж байна. Сургалтыг зохион байгуулахдаа мэдээллийг тусгайлан бэлтгэж, өглөөний яриа болон сургалт мэдээллийн хуваарьтай өдрүүдэд дэлгэцээр гарган, зоом-ээр хэсгийн төлөөлөгч, цагдаа нарыг хамруулан хэвшсэн. Цагдаагийн төв байгууллага болон орон нутгийн захиргааны байгууллагаас ирүүлсэн нийт 25 бичгээр мэдээлэл хийж алба хаагчдад танилцуулсан.

Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2022 оны А/201 дүгээр тушаалаар баталсан “Цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүйн дүрэм”, “Цагдаагийн алба хаагчийн

сахилгын дүрэм"-ийг алба хаагчдын Говь-Алтай аймгийн цагдаагийн газрын алба хаагчид дотоод цахим хуудсанд байршуулж, "Цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүйн дүрэм"-ийг мэдээллийн самбарт хэвлүүлэн байршуулсан. Алба хаагчдын хуулийн хэрэглээг дээшлүүлэх зорилгоор "Цагдаагийн алба хаагчийн сахилга, ёс зүйн дүрэм"-ээр 2 удаагийн сургалт давхардсан тоогоор 120 алба хаагчдыг хамруулсан.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд хүний эрхийг хангах чиглэлээр: Аймгийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газарт хоригдож буй хоригдол, хоригдогч нарын жам ёсны эрхийг хангах зорилгоор хорих байранд мөрдөгдөх дотоод цагийн хуваарийг боловсруулан баталж, өдөр тутмын үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлж байна. Хоригдол, хоригдогч нарыг хуваарийн дагуу өглөө бүр газрын эмч эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулан, өдөрт халуун хоол 2 удаа, халуун цайгаар тогтмол хангаж, долоо хоногт 1 удаа халуун усанд оруулж, санал хүсэлтийг авч газрын даргад танилцуулж, долоо хоногт 2 удаа ар гэртэй нь зохих зөвшөөрлийн дагуу уулзуулан ажиллаж байна.

Хоригдол, хоригдогч нарыг сурч боловсрох эрхийг хангах зорилгоор нийгмийн ажилтан хоригдлыг нийгэмшүүлэх ажлын хүрээнд Аймгийн Насан туршийн боловсролын төв, Мэргэжил сургалт, үйлдвэрлэлийн төв, Нийтийн номын сан, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар "Улаан загалмайн хороо" "Хайрлагдсан Алтай" ТББ ерөнхий боловсролын 2 дугаар сургууль зэрэг байгууллагуудтай хамтран ажиллах гэрээг байгуулан ажиллаж байна. Хамтран ажиллах гэрээний дагуу нийт 29 удаагийн 27 цаг 10 минутын сургалтыг тус тус зохион байгуулж хамтран ажилласан байна.

Мөн бичиг үсгийн боловсролгүй 1 хоригдолд Насан туршийн боловсролын төвийн сургагч багш бичиг үсгийн боловсрол олгох чиглэлээр сургалтыг зохион байгуулж, Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвтэй хамтран хоригдлуудад гагнуурын мэргэжил эзэмшүүлэхээр мэргэжлийн чиг баримжаа олгох нийт 12 цагийн дадлага сургалтуудыг зохион байгуулсан.

Аймгийн төв номын сан болон тус газрын номын сангаас садар самуун, алан хядлага, оргон зайлах зэрэг хориотой номоос бусад уран зохиол, сургамжит өгүүллэг гэх мэт сэдэвтэй номыг давхардсан тоогоор 117 хоригдол, хоригдогч нарт 145 ширхэг номоор үйлчилж тэмдэглэл хөтөлж байна. Энэ нь эргээд нийгмийн амьдралд ороход зөв хандлага төлөвшил олгохоос гадна хүний сурах, мэдэх эрхийг хангаж байгаагаараа чухал ач холбогдолтой байна.

Цагдан хорих байранд хоригдож байгаа хоригдогсдод цахим хэлбэрээр хууль, эрх зүй, амьдрах ухаан, ёс заншил, эрүүл мэндийн мэдлэг олгох, тэднийг

биеийн тамирын дасгал хөдөлгөөнд хамруулах, сэтгэл зүйг тогтвортой байлгах зорилгоор нийт 10 удаа цахим хичээл сургалтыг зохион байгуулсан.

Мөн тус байгууллагад гаднаас ирж үйлчлүүлж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд болон жирэмсэн эхчүүдэд зориулсан тэмдэг тэмдэглэгээг байршуулан, дараалал харгалзахгүй үйлчилгээ үзүүлж байна. Тайлант хугацааны байдлаар иргэд, байгууллага, хоригдол, хоригдогч нарын зүгээс хүний эрхийг зөрчсөн талаар өргөдөл, гомдол гараагүй байна.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ТУЛГАМДСАН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ЗӨРЧИЛ

Аймгийн хэмжээнд тулгамдаад байгаа хүний эрхийн зөрчилтэй холбоотойгоор Хүний эрхийн үндэсний комиссын гишүүнээс 2023 оны 05 дугаар сарын байдлаар 2 удаагийн зөвлөмж ирсэн бөгөөд зөвлөмж тус бүрийн хэрэгжилтийг дараах байдлаар ханган хэрэгжилтийг Хүний эрхийн үндэсний комисст тайлагнаж ажилласан. Үүнд:

1. Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын даргын 2023 оны 02 дугаар сарын 20-ны өдрийн 01/17 дугаар Хурдан морины уралдааныг хориглох тухай зөвлөмжийг албан бичгээр Сумдын Засаг дарга нар, уяачдын холбоонд хүргүүлэн үүрэг чиглэл өгөн ажиллаж байна. Зөвлөмжийн хүрээнд хүйтний улиралд хурдан морины уралдаан, сунгаа, үсэргээ зохион байгуулж хүүхдийн амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулж болзошгүй эрсдэлийг бууруулах зорилгоор сумдын Засаг дарга нар 2023 оны 05 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд хурдан морины уралдаан, сунгаа, үсэргээ зохион байгуулахыг хориглосон шийдвэрүүдийг гарган ажилласан.

2. Төрийн байгууллагуудын хөдөлмөрийн дотоод журамд Хөдөлмөрийн тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд нийцүүлэн ажлын байрны дарамтаас урьдчилан сэргийлэх заалтуудыг тусгах арга хэмжээг зохион байгуулж, аймгийн Засаг даргын захирамжаар илүү цаг ажиллуулахгүй байх, ажиллуулсан тохиолдолд хуульд заасны дагуу илүү цагийн хөлсийг олгох шийдвэрийг гарган хэрэгжүүлж, байна. Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлийг бууруулж, хүний эрхийг хамгаалах зорилгоор төрийн захиргааны болон үйлчилгээний 123 байгууллагын Ёс зүйн зөвлөлд 481 төрийн албан хаагчийг ажиллуулж байна. Тус зөвлөлд 12 өргөдөл ирсэнийг хүлээн авч шийдвэрлээд байна.

Дээрх зөрчлөөс гадна хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж, компаниуд ажилчдынхаа нийгмийн даатгалын шимтгэлийг хуулийн дагуу хугацаанд нь бүрэн төлдөггүйгээс тэнд ажиллаж байгаа даатгуулагчдын нийгмийн даатгалын үйлчилгээ, тэтгэвэр, тэтгэмж авах эрх нь ноцтой зөрчигдөж байна. Тухайлбал:

Цээл сумын нутагт үйл ажиллагаа явуулж байгаа уул уурхайн Алтайн хүдэр ХХКомпани 2020 оны 11 сараас хойш нийгмийн даатгалын шимтгэлийг төлөөгүйгээс их хэмжээний өр үүссэн, тэнд ажиллаж байгаа даатгуулагчдын тэтгэвэр, тэтгэмж авах эрх зөрчигдөж хөдөлмөрийн тухай хуулийн холбогдох заалтууд хүний эрхийг ноцтойгоор зөрчиж, тулгамдсан асуудал болоод байна. Тус зөрчлийг арилгах хүрээнд аймаг орон нутгаас удаа дараа ажил, арга хэмжээ авсан боловч одоог хүртэл дээрх зөрчил арилаагүй байна.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ. САНАЛ ДҮГНЭЛТ

Аймгийн Засаг нь хуулиар хүлээсэн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэж, гаргаж байгаа шийдвэр, үйл ажиллагаандаа хүний эрхийг хангах, хамгаалах бодлогыг баримтлан ажиллаж байна. Аймаг орон нутагт хүний эрхийг хангах хамгаалахад дараах санал, дүгнэлтийг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Хүнсний гол нэрийн 16 нэр төрлийн хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүнээс малын махыг 100 хувь, шингэн сүүний 40 хувь, махан бүтээгдэхүүний 2 хувь, сүүн бүтээгдэхүүний 3 хувь, гурилын 7 хувь, гурилан бүтээгдэхүүний 15 хувь, төмсний 10 хувь, бусад төрлийн хүнсний ногооны 20 хувь, жимс, жимсгэнийн 7.2 хувийг орон нутгийн үйлдвэрлэлээр хангаж байна. Цаашид дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, бусад төрлийн бүтээгдэхүүнийг дотоодын үйлдвэрлэлээр хангах ажилд төрөөс дэмжлэг үзүүлэх хүнсний аюулгүй байдлыг хангах нь хамгийн зөв гарц, шийдэл болоод байна.
2. Тус онд нас баралтын 31.7 хувь нь хавдрын шалтгаантай байгаа бөгөөд энэ нь хавдрын хожуу шатанд оношлогдож байгаатай холбоотой байна. Иймд иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, иргэд жил бүр тогтмол эрт илрүүлэгт хамрагдах ажилд ач холбогдол өгч иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах асуудалд анхаарах нь зүйтэй байна. Сүүлийн жилүүдэд цэргийн насны иргэд эрүүл мэндийн шалтгаанаар цэргийн албанаас чөлөөлөгдөх явдал ихэсч байгаа бөгөөд энэ нь эрэгтэй хүний эрүүл мэндийн асуудалд анхаарах шаардлагатай болсныг илтгэх ба цэргийн насны иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах нэгдсэн бодлого, арга хэмжээ авах, түүнчлэн архи, тамхины хэрэглээг бууруулах зайлшгүй хэрэгцээ байна.
3. Төрийн зүгээс хүний эрхийг хангах, хамгаалах арга хэмжээг бодлого, шийдвэртээ тусган хэрэгжүүлж байгаа боловч хувийн хэвшлийн ялангуяа ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгж, компаниудын

хуулиар хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхгүйн улмаас хүний эрх зөрчигдөж, тэр нь ил далд хэлбэртэй явагдсаар байна. Иймд хувийн хэвшлийн аж ахуй нэгжүүд ялангуяа уул уурхайн салбарын аж ахуйн нэгжүүдийг хариуцлагажуулах, хуулиар хүлээсэн үүрэг, татвар хураамж, шимтгэлийг төлж барагдуулах ажилд төрөөс дэмжлэг үзүүлж, иргэдийн хөдөлмөрлөх, хуулиар олгосон тусламж дэмжлэг авах эрхийг нь хангах зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага байна.

__oOo__